

Jadwiga Czerepińska

Nagroda Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska za plan rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie

Ochrona Zabytków 36/1-2 (140-141), 143-144

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Miedniewice, gm. Wiskitki. Obrazy: „Stygmatyzacja Św. Franciszka” i „Św. Antoni z Dzieciątkiem i Matką Boską” — kościoła parafialnego Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny i Św. Józefa, nieznanego autora, późnobarokowe, z drugiej połowy XVIII w., malowane techniką olejną na płótnie. Płótno obrazu dużego („Stygmatyzacja Św. Franciszka”) zszyte w czterech częściach nosiło ślady pleśni i było zdekatezowane od wilgoci, szwy osłabione, płótno skurczone i zabezpieczone od tyłu łąką, obraz silnie zabrudzony z zaciekami, warstwa malarska wraz z gruntem spękana o wklęsłych łuskach, w pęknięciach założone kity wychodziły na oryginał, krosna zniszczone przez owady. W latach 1980—1981 przeprowadzono następujące prace konserwatorskie: oczyszczono mechanicznie odwrocia przed dublowaniem i zdjęto łąty i stare kity, zdezynfekowano 3% roztworem fluorku sodu w terpentynie, obrazy zdublowano na masę woskową na stole próżniowym, zaprasowano na masę woskową zluszczenia warstwy malarskiej za pomocą kanterów, usunięto pozostałości werniks i przemalowania alkoholem i terpentyną, ubytki zaprawy uzupełniono masą kredowo-klejową i wypunktowano ubytki warstwy malarskiej w technice olejno-żywicznej. Wykonawca — mgr Izabella Malczewska z zespołem Pracowni Konserwacji Malarstwa PKZ Oddział w Warszawie; inwestor — Wojewódzki Konserwator Zabytków w Skierniewicach.

RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE

Rawa Mazowiecka — miasto. „Sztandar AK — Rzeczycza” z Muzeum Ziemi Rawskiej, z 1942 r. wykonany z sukna wełnianego barwionego w kolorze amarantowym i niebarwionego w kolorze białym. Nici jedwabne barwione w kolorze białym. Nici jedwabne barwione na kolor żółty i nici bawełniane, obraz wykonany techniką olejną, frędzle metalowe w kolorze złotym, wstążka atlasowa w kolorze białym. Sukno awersu bardzo

brudne z plamami ciemnobrązowymi, braki liter w napisie (z jedwabiu) dorysowane koślawo czarnym kolorem, braki frędzli. W rewersie duże ubytki przędzy jedwabnej, braki i przetarcia w literach. Wytarta z licznymi ubytkami wstążka. W trakcie prac konserwatorskich w 1979 r. usunięto plamy (niezupełnie) poprzez zamoczenie tkaniny kompresem 10% kwasu szczawiowego i spranie w wodzie z dodatkiem amoniaku. Cały materiał został wyprany w wodnym letnim roztworze protopanu G, wypłukany, wysuszony i wyprasowany przez zaparzaczkę. Literę uzupełniono niemi jedwabnymi. Wstążka atlasowa po wypraniu w wodnym roztworze rozgotowanych płatków mydlanych została zdublowana na podkład z jedwabiu naturalnego oraz zabezpieczona siateczką zabezpieczającą. Uzupełniono metalowe frędzle (starymi z innego sztandaru). Obraz olejny malowany na płótnie, stanowiący część sztandaru, z głęboką rysą pionową i licznymi wyłuszczeniami spowodowanymi składaniem, wyprostowano przez prasowanie i wzmocnienie farby przez wprowadzenie masy woskowo-żywicznej na odwrocie, lico oczyszczono benzyną i mydełkiem konserwatorskim. Ubytki kitowano kitem kredowo-klejowym, następnie zawerniksowano werniksem damarowym, punktowano farbami olejnymi firmy „Rembrandt”, a następnie zawerniksowano werniksem w sprayu firmy „Talens”. Wykonawca — mgr Jolanta Latkowska-Romaniuk (artysta plastyk konserwacji tkanin); inwestor — Wojewódzki Konserwator Zabytków w Skierniewicach.

„Sztandar PKW ZSL” z Muzeum Ziemi Rawskiej, z 1949 r., wykonany z adamaszku jedwabnego o dużych motywach kwiatowych, barwiony na kolor czerwony i zielony, nici jedwabne, barwione na różne kolory, bajorek metalowy w kolorze srebrnym i złotym, galon w kolorze złotym. Spękane nici odstają i wysuwają się, laseta odstaje od podłoża, ubytek jednego rogu sztandaru. Całość tkaniny zabrudzona. W toku prac konserwatorskich w 1979 r. po demontażu wycięto podszewkę i częściowo ją

8. Zyrardów, obraz „Św. Boromeusza” z kościoła parafialnego pod tym samym wezwaniem, XIX w. — stan po konserwacji

usunięto. Literę awersu wzmocniono nowymi niemi, podobnie zabezpieczono orla, uzupełniono braki srebrnego bajorka i komiczynek. W miejscach uszkodzeń założono siateczkę zabezpieczającą. Tkaninę wyprano w wodnym roztworze rozgotowanych płatków mydlanych letnim i zakwaszonym kwasem octowym. Podobnym zabiegom konserwacji poddano rewers. Następnie przystąpiono do montażu sztandaru — przepikowano podszewki i zszyto zgodnie z pierwotnymi założeniami. Wykonawca — mgr Jolanta Latkowska-Romaniuk; inwestor — Wojewódzki Konserwator Zabytków w Skierniewicach.

Marian Rożej

NAGRODA MINISTRA ADMINISTRACJI, GOSPODARKI TERENOWEJ I OCHRONY ŚRODOWISKA ZA PLAN REWALORYZACJI STAREGO MIASTA W LUBLINIE

W gmachu Urzędu Rady Ministrów w Warszawie (lipiec 1982 r.) odbyła się uroczystość wręczenia nagród Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska za wybitne osiągnięcia w przestrzennym kształtowaniu miast i wsi, ochronie środowiska i gospodarce komunalnej. Zgłoszone zostały opracowania obejmujące zarówno planowanie ściśle urbanisty-

czne, jak i plany zagospodarowania przestrzennego w strefach ochrony krajobrazu, a także nowatorskie technologie, metody oraz wdrożenia materiałów służące istotnemu przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom wód i atmosfery, bądź usuwające ich skutki.

W dziedzinie planowania urbanistycznego I nagrodę otrzymał zespół autorski z PP Pracowni Kon-

serwacji Zabytków — Oddział Lublin, za opracowanie cyklu studiów, planów i projektów rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie. Jury w uzasadnieniu podkreśliło dojrzałość metod badawczych i projektowych w wieloletnim procesie projektowania obszaru zabytkowego o najwyższych wartościach kulturowych.

Istotnie, nagrodzony zespół już od

ponad 10 lat związany jest z rewaloryzacją Starego Miasta. W latach 1970—72 powstał bowiem w tym zespole plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego rejonu Starego Miasta w Lublinie, w obrębie zbliżonym do dawnego miasta w murach obronnych (powierzchnia ok. 10 ha). Dla potrzeb tego planu wykonana została wówczas pełna inwentaryzacja oraz studia wartości technicznych i użytkowych, zilustrowane obszernym zestawem plansz poglądowych. Ponadto do dyspozycji projektantów oddano przygotowane w pracowni naukowo-histerycznej tegoż Oddziału studium historyczne, wykorzystujące wszelkie źródła pisane, ikonograficzne i kartograficzne, które mogłyby rzutować na projektowanie. W sumie pozwoliło to na możliwie najpoprawniejsze podejmowanie decyzji planistycznych. Dodać tu należy, że charakterystyczne położenie Starego Miasta w stosunku do reszty obszaru śródmiejskiego i jego wyniesienie ponad otaczający teren doliny rzeki, pozwoliło na wyłączenie go z ruchu kołowego i stworzyło warunki wykonania planu szczegółowego, pomimo braku takiego dla całego Śródmieścia.

Po zatwierdzeniu planu szczegółowego ten sam zespół pod kierunkiem mgr inż. arch. Jadwigi Jamiołkowskiej opracował program re-

waloryzacji Starego Miasta, ustalający harmonogram i kosztorys dalszych studiów, projektów i prac realizacyjnych. Program rewaloryzacji prezentowany był wielokrotnie na sesjach problemowych i naukowych, a w 1979 r. na Międzynarodowych Targach Budownictwa w Bolonii. Opracowanie to uznawane jest bowiem za wzorcowe, wdrażające optymalne metody projektowania konserwatorskiego i inspirowane podobnego typu plany rewaloryzacyjne w innych ośrodkach za- bytkowych.

Na bardzo wysoki, ogólnie doceniany poziom opracowań powstających w ramach Pracowni Konserwacji Zabytków, decydujący wpływ ma interdyscyplinarność zespołów włączających się w cykl prac kompleksowych. Na końcowy wynik prac planistycznych obok wzmiankowanych już badań historycznych i wniosków konserwatorskich nieodzownych w projektowaniu, mają wpływ także badania archeologiczne i architektoniczne, badania polichromii oraz wszelkiego rodzaju ekspertyzy przewidziane harmonogramem programu rewaloryzacyjnego, jak to było w przypadku Starego Miasta w Lublinie. Badania i studia przechodzą od koncepcji obejmujących całościowo obszar Starego Miasta, do opracowań historycznych, badawczych i projektowych poszcze-

gólnych bloków staromiejskich, a następnie pojedynczych kamieniczek. Na każdym z etapów obowiązuje podobny zestaw studiów i badań. Końcowym efektem będą prace wykonawcze.

Przyszła rewaloryzacja kamienic Starego Miasta uwzględni zatem cały złożony dorobek myśli badawczej i projektowej. Do ich programu architektonicznego włączone zostają odkryte in situ belkowe stropy, renesansowe i barokowe polichromie, zabytkowe detale. Ich bogactwo niejednokrotnie przechodzi oczekiwania historyków i projektantów, każąc im poszukiwać nowych funkcji i użytkowników, w kolejnym przybliżeniu powziętej ponad 10 lat temu koncepcji. Podkreślaną przez jurorów zaletą planu lubelskiego jest elastyczność programu i konsekwentne prowadzenie całego cyklu prac przedprojektowych, poprzez projektowanie — do wykonawstwa i jego nadzorowania. W dużym stopniu jest to uwarunkowane stałym składem zespołu autorskiego oraz faktem mianowania głównego projektanta planu — Generalnym Projektantem Zabytkowego Zespołu Miasta, co jest decyzją ze wszech miar korzystną. Jurorzy podkreślili, że narzeczona została konsekwencją przeprowadzania powziętej koncepcji w zakresie planowania konserwatorskiego.

Jadwiga Czerepińska

SZKOLENIE ARCHEOLOGÓW Z PP PKZ W ZAKRESIE EWIDENCJI STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

W kwietniu 1982 r., w okresie gdy stan wegetacji roślinności stwarza warunki dogodne dla obserwacji terenowych, Zarząd PP PKZ zorganizował w Zalesiu Górnym k/Warszawy tygodniowe szkolenie dla archeologów z PKZ w zakresie ewidencji stanowisk archeologicznych, metodą tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski. Szereg tego rodzaju szkoleń zorganizował poprzednio Ośrodek Dokumentacji Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki, obejmując nimi Konserwatorów Zabytków Archeologicznych i pracowników Biur Dokumentacji Zabytków oraz archeologów, realizatorów ewidencji stanowisk archeologicznych. Szkolenie zorganizowane przez PKZ, objęło pracowników Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskich PKZ z całego kraju, talk więc w zasadzie reprezentowali oni wszystkie środowiska archeologiczne. Miało to swoje znaczenie dla konfrontacji doświadczeń oraz podejścia do zagadnienia, wymagającego z założenia daleko posuniętej unifikacji metodyki prac terenowych, a szczególnie dokumentacji w ramach systemu wprowadzonego instrukcją Ośrodka Dokumentacji Zabytków, a zatwierdzonego przez Generalnego Konserwatora Zabytków w wyniku rekomendacji

Rady Naukowej ds. Archeologii przy Ministrze Kultury i Sztuki. Program szkolenia obejmował pełny zakres prac ewidencyjnych, począwszy od kwerendy muzealnej i w literaturze, poprzez etapy prac terenowych i opracowywania dokumentacji. Prace terenowe prowadzone były pod kierunkiem archeologów mających doświadczenie w pracach ewidencyjnych, a więc badaniach powierzchniowych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ich udział w szkoleniu archeologów, którzy nie prowadzili prac ewidencyjnych miał zarówno charakter instruktażu, jak też doskonalenia własnego warsztatu. Szkolenie podzielono na trzy etapy, tj. wykładów teoretycznych, prowadzonych przez mgr. Marka Konopkę i mgr Danutę Jaskanis z Ośrodka Dokumentacji Zabytków, w zakresie ogólnych założeń, zagadnień organizacyjnych i wyników dotychczasowej realizacji ewidencji stanowisk archeologicznych oraz dr. Ryszarda Mazurowskiego z PP PKZ w Poznaniu w zakresie zasad dokumentacji i metody badań terenowych.

Jako przedmiot prac wybrano, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Radomiu i Konserwatorem m. stołecznego

Warszawy, jeden z obszarów Archeologicznego Zdjęcia Polski, o wielkości ok. 37 km², leżący na pograniczu obu województw, z zamiarem zewidencjonowania go w całości. W ramach szkolenia, udało się spenetrować w przybliżeniu połowę obszaru, położonego w województwie warszawskim, odkładając uzupełnienie na okres jesienny. W trakcie penetracji terenu (metodyka AZP zakłada pełne pokrycie badaniami powierzchniowymi w ramach obszarów), odkryto w zbadanej partii obszaru 37 nowych, nieznanych poprzednio i nie wykazanych w trakcie kwerendy, stanowisk archeologicznych, w tym co najmniej dwa o dużej wartości naukowej; wykonano ich dokumentację w postaci kart terenowych autorstwa dr. R. Mazurowskiego oraz kart ewidencyjnych według wzoru Ośrodka Dokumentacji Zabytków. Dokumentacja została następnie zweryfikowana w oparciu o penetrację terenową; określenie zabytków ruchomych uzyskanych w czasie badań powierzchniowych zweryfikowano zespołowo z udziałem archeologów różnych specjalności. Dla weryfikacji zastosowano metodę seminaryjną, pozwalającą na podjęcie krytycznej dyskusji, zarówno nad wykonaną dokumen-